

מובא במשנה חילוק בין דין מכה אדם באשה הרה ויצאו ולדיה, לבין שור שהיכה אשה הרה ויצאו ולדיה. באדם שהיכה חייבה התורה שישלם לבעל את דמי הולדות, אך בשור פטרה התורה את דמי הולדות. אמנם הגמרא מביאה חידוש בנוגע לאשה- שהיא שפחה כנענית, וכך לשון הגמרא (שם מט.):

אמר רב פפא: שור שנגח את השפחה ויצאו ילדיה - משלם דמי ולדות. מאי טעמא? חמרתא מעברתא בעלמא הוא דאזיק, דאמר קרא: שבו לכם פה עם החמור, עם הדומה לחמור.

כלומר, בניגוד לאשה ישראלית, יש לשלם את דמי הולדות במידה ושור נגח שפחה כנענית. הגמרא מבררת מה הטעם?

והיא עונה, שהגויים הם עם הדומה לחמור, וכמו שיש לשלם על דמי שור שפגע בולדות הפרה (או האתון), כך יש לשלם את דמי ולדות של השפחה.

והקשו התוס' שאם משווים את השפחה לבהמה, מצאנו בדיני בור בדיוק הפוך וכך לשונם (ד"ה חמרתא):

וא"ת הא גבי בור תנן בשלהי פרקין נפל לתוכו עבד או אמה פטור ולא אמרינן דהוי כחמרתא מעברתא ולא נמעטיה משור ולא אדם!

בור שנפל לתוכו עבד או שפחה דינו כישראל, ואין אנו אומרים שור (ושפחה) שנפל לבור ולא אדם. כלומר, חיוב הנזק בבור הוא בבהמה, ולא באדם, ע"כ הגדרת השפחה כאן היא כאדם.

נראה שעומק השאלה, היא מה ההגדרה של שפחה, האם היא ממון כשור וחמור, או האם היא אדם? ותירצו התוספות (שם):

וי"ל דהכא לא מיעט הכתוב שור בדמי ולדות אלא במקום שהולדות של בעל כדכתי' בעל האשה אבל כאן הולדות לאדון דכתיב האשה וילדיה תהיה לאדוניה.

כלומר, שהולדות שייכות לאדון בשפחה, ולכן לא נתמעטו מדין אדם המכה אשה הרה. אך באשה ישראלית מיעט הכתוב דווקא שור, ולכן ששור נגח אשה ישראלית הרה אזי אין צורך לשלם את דמי הולדות.

והקשו האחרונים (עיי' פנ"י ועוד) בכמה אופנים על דברי התוספות. המהרש"א הקשה, אם הולדות שייכות לאדון ולכן יש תשלום, מדוע צריך לכנות אותם לעם שדומה לחמור? וזה לשונו (שם ד"ה חמרתא):

ק"ק לפי זה ל"ל לאתויי כלל הכא קרא דשבו לכם וגו'? ואי טעמא דקרא דהאשה וילדיה וגו' בעי למימר אין לו מקום כאן!

ונראה שבאמת שפחה בצד החיצוני היא בן אדם, אך ישנו צד פנימי שהיא כממונו של הישראלי- שבו לכם פה עם החמור.

ולכן הלכות שקשורות לצד החיצוני- יש לדון את השפחה כאדם, והלכות שקשורות לצד הפנימי יש לדון את השפחה כממון האדון.